

TALABALARNING IJTIMOIIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Xasanova Maxmuda Tixtayevna

Toshkent davlat tibbiyot universiteti katta o'qituvchisi (PhD)
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17862451>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-dekabr 2025 yil
Ma'qullandi: 05-dekabr 2025 yil
Nashr qilindi: 09-dekabr 2025 yil

KEYWORDS

Boy tariximizda asosanib qat'iy ishonch bilan ayta olamizki, bu zamindan ko'plab buyuk allomalar: olimu-ulamolar, siyosatchilar-u-tarixchilar

ABSTRACT

Boy tariximizda asosanib qat'iy ishonch bilan ayta olamizki, bu zamindan ko'plab buyuk allomalar: olimu-ulamolar, siyosatchilar-u-tarixchilar, qahramonlaru-sarkardalar, davlat arboblariyu jahongirlar etishib chiqqan. Diniy va dunyoviy ilmlarning ko'pgina asoslari mana shu tabarruk zaminda yaratilgan va takomillashtirilgan.

Boy tariximizda asosanib qat'iy ishonch bilan ayta olamizki, bu zamindan ko'plab buyuk allomalar: olimu-ulamolar, siyosatchilar-u-tarixchilar, qahramonlaru-sarkardalar, davlat arboblariyu jahongirlar etishib chiqqan. Diniy va dunyoviy ilmlarning ko'pgina asoslari mana shu tabarruk zaminda yaratilgan va takomillashtirilgan.

Al-Farg'oniy va Mirzo Ulug'beklar orqali o'zbek xalqi va Vatanimiz Yer kurrasidan Samogacha ma'lum va mashhur bo'ldi, chunki Samo jismlaridan ikkitasining nomi bu ikki alloma-ajdodlarimiz nomiga qo'yilgan. Shu sababli ham IX-X asrlarda Sharq fani taraqqiyotida Markaziy Osiyo donishmandlari ijodini musulmon madaniyatining "Oltin davri" deb e'tirof etildi yoki yaqin o'tmishga nazar tashlaydigan bo'lsak, "Oynai jahon" ning makoni Toshkentdir va "qog'oz" ning makoni esa qadimiy va hamisha navqiron Samarqanddir.

Bunda quyidagi ma'lumotni dalil sifatida keltiramiz, chunki ko'pgina Vatandoshlarimiz "qog'oz" ning Vatani Xitoy deb biladilar: "qog'oz bobida shuni aytishni lozim ko'ramizki, bizningcha, qog'ozning ilk Vatani qadim Turon, Turkiston, Bugungi O'zbekiston - qadim Samarqanddir. Yer yuzining sayqali Samarqand shahri buyuk ipak yo'lining markazida, o'rtasida joylashgan edi. Undan Sharqqa Xitoy va Yaponiyaga qancha yo'l bo'lsa, g'arbga-to Andaluziyagacha, qurdoba amirligigacha shuncha masofa bor edi. Madaniy tarzda paxta yetishtirish, ipak qurti boqish dastlab diyorimizda boshlanganligi, keyin boshqa o'lkalarga tarqalganligi tarixdan ma'lum. Demak, paxta, ipak tolalari ortilgan karvonlar bilan birga qog'oz Sharqiy Turkiston, Tibbiyot, Mog'uliston, Marjurlar davlati orqali Chin va Chiochinga, Yaponiyaga, buyog'i esa Eron, Arab, Rim, Yunon, Andaluziya va Kastiliyaga yetib borgan, deyish mumkin."

Vatanimiz, ona zaminimizda yashab ijod etgan buyuk allomalarimizning dunyo ilm-faniga qo'shgan salmog'ini yanada baland ko'taruvchi quyidagi ma'lumotlarni e'tiboringizga havola

etamiz: “Hozir birinchi kosmonavt kim bo‘lgan?”- deb kimdan so‘ramang, darhol “Yuriy Gagarin” deb javob beradi. Atoqli olim, shoir va dramaturg Maqsud Shayxzoda “Bizdan so‘rasalar, dunyoda birinchi fazogir Turon o‘g‘loni Farobiy, Beruniylar, zamondoshi Al-Javhariy bo‘ladilar. Kamina Beruniy haqida yangi asar yozish uchun manbalar ko‘rayotib, Al-Javhariy va uning jasorati haqida ma‘lumot uchratib qoldim”, degan edi. Yaqinda esa Turkiyalik olim, professor Usmon Turonning “Turkiy xalqlar mafkurasi” kitobida ushbu satrlarga ko‘zimiz tushib qoladi: “IX asrda Turk faylasufi Farobiy va uning hamshahari Ismoil Javhariy arab tiliga oid “Sixax” nomli ulkan asarni, tog‘asi Ibrohim bin Ishoq esa “Devon ul-arab” kitobini” yozadilar. Shuning uchun Qazviniy: “Ajabki, turk diyorining eng chekkasida joylashgan Forob shahridan chiqqan bu ikki olim arab tilining ustozlari bo‘ldilar”, deydi. Fizika bilan shug‘ullangan Javhariy o‘zi yasagan qanotlar bilan uchishni mashq qilayotib yiqiladi va shu jarohati ta‘sirida vafot etadi[24].

Yoshlar oldiga qo‘yilgan talablarga e‘tibor berilsa, ketma-ketlikda ta‘lim-tarbiya olib borilsa, Prezidentimiz Sh. Mirziyoyev orzu qilganidek: “Barkamol avlod - O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori” amalga oshiriladi. Bu orzuni amalga oshirishda dastlab ta‘limga oid me‘yoriy - huquqiy hujjatlarda va qolaversa O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida” gi Qonuni mazmunida barkamol avlodni tayyorlashning qonuniy davlat hujjati sifatida e‘tirof etib, bunda birinchidan milliy dasturni to‘liq bajarishga erishish, ikkinchidan butun xalqni mazkur sababli ishga to‘liq jalb qilish, uchinchidan xalqni mazkur ishlarning mazmun-mohiyatini tushunishga erishish, to‘rtinchidan har xil fuqaroning belgilangan vazifalarni bajarilishiga ishonch hosil qilish[1].

Respublikamiz ahliga mustaqillik o‘zligimizni anglashni ato etdi va bu sohadagi ishlarimizda tub burilishlar boshlandi. Jumladan, talabalarimizni milliy g‘oyalar bilan qurollantirish va ular qalbidagi milliy g‘ururni uyg‘otish har qachongidan dolzarb masaladir.

Mazkur tadqiqotimizda talabalar ongiga bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining ijtimoiy shaxs qilib shakllantirish modelining tarkibiy qismlari mazmun mohiyatini singdirishning vosita va yo‘llari hamda uning axborotli ta‘limoti haqida ma‘lumot berishni maqsad qilib qo‘yidik.

Qo‘yilgan muammoning yechimini topishda quyidagi ishlarni amalga oshirishga to‘g‘ri keladi:

milliy tarbiyaning nazariy tarixiy asoslari o‘rganilib chiqildi va ular Zardushtiylar ta‘limoti, uyg‘onish davri ta‘limoti, jadidchilik harakati namoyandalari ta‘limotlari uzluksizlikda (ketma-ketlikda) bitta tizimga keltirildi;

shaxsning ma‘naviy kamoloti; mafkuraviy imunitet va g‘oyaviy kurashchanlik; sog‘lom turmush tarzi va jismoniy madaniyat;

Boshlang‘ich bilim va madaniyatning bugungi kun, kelajak avlod uchun ahamiyati haqida hamda ularning tarixiy ildizlari va hozirgi holati mazmuni to‘g‘risida ketma-ketlikda tegishli nomlarda kompyuterli o‘qitish va nazorat qilish tizimlar chiqildi;

Milliy qadriyatlar, ulug‘ ajdodlarimiz qoldirgan ma‘naviy boylıklar, xalq og‘zaki ijodi, urf - odatlarning tarbiyaviy ahamiyati, milliy tarbiyaning tarixiy asoslarini e‘tiborga olgan holda milliy ma‘naviy qadriyatlarni o‘rganish uchun “Qadriyatlar” nomli kompyuterli tizim ishlab chiqildi;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarimizga bugungi kunda o'qishda va boshqa yo'nalishdagi faoliyat ko'rsatishga davlatimiz tomonidan yaratilayotgan imkoniyatlar haqidagi ma'lumotlar bir tizimga keltirildi;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilariga ijtimoiy kompetensiyasini takomillashtirish modulining tarkibiy qismlari mazmun mohiyati va ularning talabalarda shakllanadigan fazilatlar va xislatlar yagona tizimga keltirildi;

yuqoridagi ketma-ketlikda ma'lumotlar bazasi (bilimlar banki) tashkil etildi;

ma'lumotlarni axborotga aylantirish mezoni ishlab chiqildi;

tayyorlangan axborotlarni kompyuterli tizimda ishlatish algoritmi ishlab chiqildi;

"bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilariga ijtimoiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish" nomli (kompyuterli tizim tayyorlandi).

Ishlab chiqilgan tizim talabalar qalbi va ongiga ijtimoiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish modelining tarkibiy qismlari mazmun mohiyati to'g'risidagi bilimlarini boyitishda mustahkam vosita bo'ladi.

Shuni ta'kidlash lozimki, maxsus tarbiyaviy kurslarni tashkil etishda mavjud o'qitish texnologiyasi, metodikasi tubdan qayta ko'rib chiqilishi, ularni o'rganishni tashkil etish bo'yicha ta'lim-tarbiyaning maxsus mustaqil intellektual (kompyuter) tizimi ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq.

Ushbu tizimni uzluksiz ta'lim tizimiga samarali tatbiq etish bo'yicha quyidagi ishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz:

Tarbiya jarayonini tashkil etishda oila, mahalla, turli ta'lim tizimi, tashkilot va muassasalar, jamoat tashkilotlarining ishtirokini ta'minlash, ularning mas'uliyati va javobgarligini zamon talablari darajasida ko'tarish;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish talablarini, uning mazmunini, shakllarini ilmiy asoslangan holda yaratish, shuningdek bu borada tajriba-sinov ishlarini tashkil etish, baholash uslublarini ishlab chiqish;

barcha talabalar ma'naviy kamolotining o'sish dinamikasi bo'yicha monitoring tizimini ijtimoiy faol shaxsga qo'yiladigan talablar asosida ishlab chiqish va amalga tatbiq etish;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining shaxs bo'lib shakllanganlik darajasini aniqlovchi psixodiagnostik uslublarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

talaba o'zini-o'zi tarbiyalashning ijtimoiy, pedagogik va psixologik muhitini yaratish;

Xalqning boy intellektual merosi hamda umumbashariy qadriyatlarining ustuvorligini inobatga olgan holda ta'lim oluvchilarning ma'naviy va axloqiy fazilatlariga qo'yiladigan talablar majmuasi negizida axborot texnologiyalari asoslangan texnologiyasini ishlab chiqish;

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi hisoblangan bakalavriat talabalarining individual va takomillashtirish qobiliyatlari, shaxsiy fazilatlarini inobatga olib tarbiya jarayonini tashkil etish.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijtimoiy komil inson etib shakllantirishga va tayyorlashga hamda tarbiyalashga xizmat qiladigan majmua ishlab chiqilishi darkor. Bu majmua dasturilamal qo'llanma vazifasini o'tashi zarur. Ushbu majmuani yaratishda Prizidentimiz ta'kidlaganidek: "Endi oldimizda nihoyat muhim, kelajagimizni hal qiluvchi yangi vazifa turibdi. Bu vazifa erkin fuqarolik jamiyatining ma'naviyatini shakllantirish, boshqacha aytganda ozod, o'z haq-huquqlarini yaxshi taniydigan, boqimandalikning har qanday

ko'rinishlarini o'zi uchun or deb biladigan, o'z shaxsiy manfaatlarini xalq, Vatan manfaatlari bilan uyg'un holda ko'radigan komil insonlarni tarbiyalashdan iborat" [14] - deb ta'kidlab o'tilganidek, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijtimoiy kompetensiyasini takomillashtirishga qaratilgan majmuani yaratishdan iboratdir. Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalari oldiga ushbu musharraf vazifa yuklanar ekan, biz albatta mutaxassislarni, jumladan, pedagoglarni tayyorlashda mana shunga amal qilishimiz kerak. Ijtimoiy shaxsning asosiy fazilatlari va ko'rsatkichlari uzluksiz ta'lim tizimida bolalar bog'chasidan boshlab ta'lim turlari bo'yicha bosqichma-bosqich shakllantirish maqsadga muvofiq. Barcha ta'lim turlarida talabalar majmuasi, tarbiya mazmuni va uni tadbqiq etish metodlari ishlab chiqilishi kerak.

Buyuk mutaffakir Abu Ali Ibn Sino, inson tanini davolashdan avval ruhini davolang, deb bejiz aytmagan. Insonning ryhi sog'lom va salomat bo'lsa, u barcha boshqa hayotiy vazifalarini uddalashga qodir bo'ladi.

Boshqa inson imkoniyati, mehnat va sayi-harakat bilan yuzaga keladigan barcha insoniy fazilatlar ruhiy omillar bag'rida yuzaga keladi va rivojlanadi. Shunday ekan talabalarning bilim va tarbiyalanganlik darajasini aniqlash muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Buning uchun esa yuqorida qayd etilganidek bilim va tarbiyalanganlik darajasini aniqlash muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Buning uchun esa yuqorida qayd etilganidek bilim va tarbiyalanganlik darajasini aniqlash maqsadida bir-biriga bog'liq bo'lmagan to'rtta metod asosida tadqiqot ishlari olib borilishi kerak.

Foydalangan adabiyotlar:

- 1.Xasanova M.T. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijtimoiy faol kompetentsiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari ilmiy-nazariy jurnali. 2021-y 59-bet. (13.00.00N32)
- 2.Xasanova M.T. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini talabalarda ijtimoiy faol kompetensiyalarini rivojlantirish va uni metodikasi takomillashtirishning metodologik asoslari. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari ilmiy-nazariy jurnali. 2022y 77-82 bet. (13.00.00N32)
- 3.Xasanova M.T. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini talabalarda ijtimoiy faol kompetentsiyalarini rivojlantirish mazmuni. Science and innovation international scientific journal volume i issue 7 uif-2022 8.2 LSSN:2181-3337 <https://scientists.uz/uploads/journal/202207B.pdf>
- 4.Khasanova M. Formatsion of social active competences in future primary school teachers. British Journal of Global Ecology and Sustainable Deveploment. Volume-05,June 2022 ISSN(E):2754-9291 SJIF 5,576 79-84bet <https://journalzone.org/index.php/bjgesd/article/view/70>
- 5.Xasanova M.T. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish didaktik asoslari. Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Nizomiy nomidagi TDPU 2024 yil 28-sentyabr 418bet
6. Xasanova M.T. Globallashuv jarayonida ishlar mustaqil dunyoqarashini shakllantirishda talim tizimi va oiladagi muammolar hamda ularning echimlari. Respublika ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari. Qo'qon DPI 2021y. 29 aprel. 144-147-bet.
- 7.Khasanova M. Form and Methods of Developing a sense of Patriotism in Primary Class students through Virtual Travel. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 44N0.6 (2023) Indexed by elsevier Sgopus N

35crossref.Goolescholar.<https://www.propulsiontechjournal.com/index.php/journal/article/view/3657/>

8.Xasanova M.T. Boshlang'ich ta'limning zamonaviy tendetsiyalari: ta'lim tarbiya integratsiyasi. Xalqaro ilmiy amaliy konferentsiyasi Jizzax shahri 2021y 17- aprel. 205-bet.

9.Xasanova M.T. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijtimoiy faol kompetensiyalarini rivojlantirishning konseptuali. 2024 yil 97-bet.

10.Karimovna, N. Y. (2024). OILADA O'SMIR BOLALAR IJODIY TAFAKKURI SHAKLLANISHINING GENDER XUSUSIYATLARI. SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY, 2(20), 8-11.

11.Karimovna, N. Y. (2024). O'SMIRLARNING IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA OILANING ROLI. INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 5(42), 227-231.

12.Axmedova, Z. A., Melibayeva, R. N., Narmetova, Y. K., & Askarova, N. A. (2021). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: TDPU nashriyoti.

13.Сайфутдинов, Ш. С., & Нарметова, Ю. К. (2022). МАКТАБГАЧА ЁШ ФЕНОМЕНИ. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(2), 250-253.

14.Ахмедова, М., & Нарметова, Ю. (2022). Neyropedagogika va neyropsixologiya rivojlanib kelayotgan yangi fan sohasi sifatida. Общество и инновации, 3(2), 103-109.

INNOVATIVE
ACADEMY